

Ito Ogawa

De Tsubaki- schrijfwarenwinkel

Vertaald uit het Japans
door Maria Smolders

Ambo|Anthos
Amsterdam

Inhoud

夏

Zomer 7

秋

Herfst 69

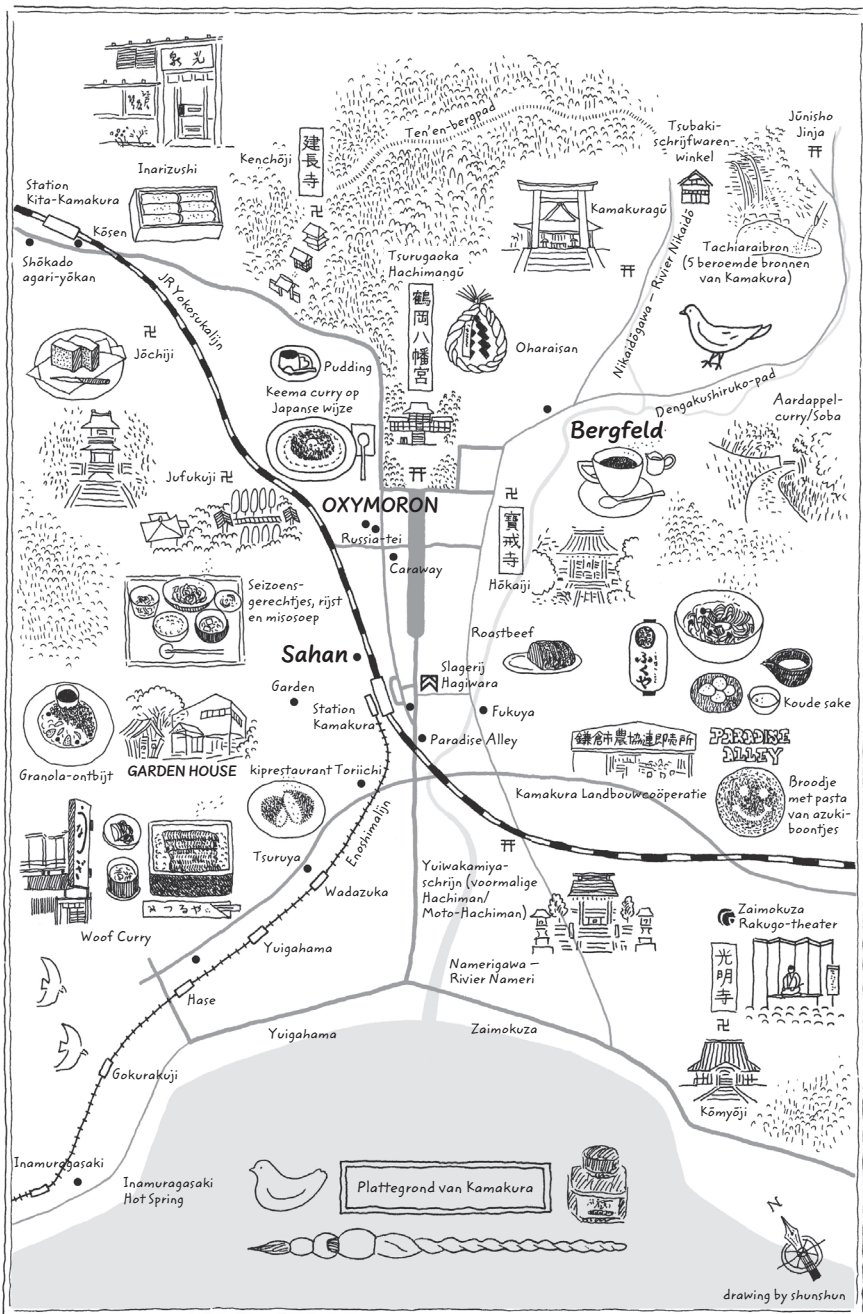
冬

Winter 133

春

Lente 201

Woordenlijst 273

Zomer

夏

Ik woon in een vrijstaand huisje aan de voet van een kleine heuvel. Het staat in Kamakura in de prefectuur Kanagawa, maar aan de kant van de bergen, een eind van de zee vandaan.

Vroeger woonde ik hier met mijn Voorgangster, die drie jaar geleden gestorven is, en nu woon ik in mijn eentje in dit typisch Japanse huis. Maar ik voel me niet zo heel alleen, omdat ik altijd het idee heb dat er mensen om me heen zijn. Ook al is het in deze buurt 's nachts zo stil dat het wel een spookstad lijkt, zodra de ochtend aanbreekt komt alles weer tot leven en dan hoor ik van her en der stemmen klinken.

Nadat ik me heb aangekleed en mijn gezicht gewassen, is het mijn dagelijkse routine om eerst de ketel te vullen met water en het aan de kook te brengen. In de tussentijd veeg ik de vloer met een bezem en neem hem af met een natte dweil. Ik maak achtereenvolgens de keuken, de veranda, de woonkamer en de trap schoon.

Ondertussen kookt het water; dan houd ik even op met poetsen en giet het over de blaadjes in de theepot. Terwijl de thee staat te trekken ga ik weer aan het werk om met mijn poetsdoek de vloer te boenen.

Vandaag ging ik zoals altijd, nadat ik de wasmachine aangezet had, eindelijk met een kopje warme thee in de keuken op een stoel

zitten. Er steeg een aangename, rokerige geur op uit het theekopje. Ik was pas sinds kort de smaak van *kyōbancha* gaan waarderen. Als kind begreep ik niet waarom mijn Voorgangster de moeite nam om die droge blaadjes te laten trekken en die thee te drinken. Maar als ik nu, zelfs midden in de zomer, 's morgens vroeg geen warme thee dronk, kwam mijn lichaam niet op gang.

Ik dronk gedachteloos van mijn *kyōbancha* en zag bij het huis hiernaast boven op de overloop een raampje langzaam opengaan. Daar woont 'Madam Barbara', mijn buurvrouw van links. Zo te zien is ze honderd procent Japans, maar om de een of andere reden wordt ze door iedereen zo genoemd. Het zou kunnen dat ze vroeger in het buitenland heeft gewoond.

'Morgen, Poppo-chan,' hoorde ik een ijle stem zeggen, die klonk alsof hij op de wind surfte.

'Goeiemorgen.' Net als zij sprak ik ook met een wat hogere stem dan normaal.

'Wat een mooi weer, hè. Kom je straks een kopje thee drinken? Ik heb *castella*-cake gekregen uit Nagasaki.'

'Ja, graag. Fijne ochtend verder, Barbara.'

Het is onze gewoonte om elkaar elke dag leunend uit het raam op de benedenverdieping en de eerste verdieping te begroeten. Dat doet me altijd denken aan Romeo en Julia en dan voel ik onwillekeurig de neiging om te giechelen.

In het begin was ik natuurlijk nog wat aarzelend. Het klinkt een beetje raar, maar ik kon de buurvrouw duidelijk horen hoesten en praten aan de telefoon, en af en toe hoorde ik haar zelfs de wc doortrekken. Het leek wel alsof we samen onder één dak woonden. Zelfs als je er geen acht op sloeg, ontkwam je er niet aan de geluiden van de ander te horen.

Pas sinds kort maak ik me er eindelijk minder druk om en kan ik haar zonder gêne begroeten. Door een praatje met haar te maken komt mijn dag pas goed op gang.

Ik heet Hatoko Amemiya. Hatoko betekent duivenmeisje.

Mijn Voorgangster is degene die mij deze naam gegeven heeft.

Hij is afkomstig van de ‘duiven’ in de naam van het shintoëiligdom Tsurugaoka Hachimangū. Men zegt dat het karakter voor ‘acht’ (hachi - 八) van Hachiman bestaat uit twee duiven die dicht tegen elkaar aan zitten. Zolang ik me kan herinneren noemt iedereen me Poppo-chan, het woord dat de kinderen hier voor duiven gebruiken.

Wat heb ik toch een hekel aan die vochtige lucht waarmee je hier ’s morgens vroeg al te maken krijgt. De vochtigheid in Kamakura is afschuwelijk.

Vers stokbrood wordt binnen de kortste keren zacht en gaat schimmelen en zelfs konbu-zeewier, dat eigenlijk hard zou moeten zijn, wordt helemaal slap.

Nadat ik de was opgehangen had, ging ik meteen door met het buitenzetten van de vuilniszakken. Het afvalstation, zoals het genoemd wordt, bevindt zich bij de toegang tot de brug over de rivier de Nikaidō, die dwars door de wijk loopt.

Brandbaar afval wordt twee keer in de week opgehaald. De rest – papier en textiel, petflessen en snoeiafval, flessen en blikjes – moet allemaal op een verschillende dag van de week ingeleverd worden, en op zaterdag en zondag wordt er geen vuilnis buitengezet. Voor het inleveren van grofvuil is er één dag in de maand vastgesteld. In het begin vond ik het een hoop moeite om alles tot in detail van elkaar te scheiden, maar nu kan ik er zelfs van genieten.

Na het buitenzetten van de vuilnis was het tijdstip aangebroken dat de basisschoolleerlingen, met hun schooltas op de rug, altijd in een rij voor mijn huis langslopen. De school is hier maar een paar minuten vandaan. De meeste klanten van de Tsubaki Schrijfwarenwinkel zijn voormalige leerlingen van deze school.

Ik keek weer naar mijn eigen huis. Op de oude dubbele deuren, waarvan de bovenste helft van glas is, staat links ‘Tsubaki’ en rechts ‘Schrijfwarenwinkel’. Voor de ingang staat, in volmaakte harmonie daarmee, alsof hij het hele huis beschermt, een grote cameliaboom.

ツバキ 文具店

Naast de deur hangt een houten naambordje dat al helemaal zwart geworden is, maar als je heel goed kijkt kun je vaag de karakters voor ‘Amemiya’ ontcijferen. Ze staan er een beetje nonchalant, maar ze zijn wel in een uiterst vloeiende stijl geschreven door mijn Voorgangster. De Amemiya's gaan vermoedelijk terug tot het Edotijdperk en ze zijn een geslacht van publiek schrijvers met een eerbiedwaardige geschiedenis.

Van oudsher oefenden ze een vak uit dat ‘secretaris’ genoemd werd en het stond blijkbaar voor iemand die beroepsmatig documenten schreef voor feodale heren en andere personen met een verheven positie. Het spreekt vanzelf dat de eerste voorwaarde voor zo iemand was dat hij een getalenteerd kalligraaf was – met andere woorden dat hij mooi kon schrijven; het Kamakura-shogunaat, dat duurde van de twaalfde tot de veertiende eeuw, kende ook drie vooraanstaande vrouwelijke secretarissen.

Het schijnt dat er tijdens het Edotijdperk ook een vrouwelijke secretaris op het toneel verscheen in de vrouwenvertrekken in het paleis van de Shōgun, om de gemalin en de concubines van de heerser van dienst te zijn. Er wordt gezegd dat een van de personen die in het paleis werkzaam waren als secretaris tot de eerste generatie Amemiya's behoorde.

Sinds die tijd hebben leden van de familie Amemiya elkaar in de vrouwelijke lijn van generatie op generatie opgevolgd als schrijvers in publieke dienst. Mijn Voorgangster vormde de tiende generatie, en degene die haar is opgevolgd, of ik moet eigenlijk zeggen degene die zonder het te beseffen in haar voetsporen is getreden, ben ikzelf, de elfde generatie dus.

Tussen twee haakjes, de Voorgangster over wie ik het heb, is mijn grootmoeder. Maar ze heeft me haar nooit gewoon ‘oma’ laten noemen. Ze heeft me, terwijl ze als publiek schrijver de kost

verdiende, in haar eentje opgevoed.

In tegenstelling tot vroeger tijden bestaat het grootste deel van het werk van de huidige publiek schrijver uit het schrijven van namen op giftenveloppen, inscripties op gedenkstenen, namen van pasgeboren baby's, teksten voor uithangborden, motto's van ondernemingen en opdrachten in boeken.

Als ze een verzoek kreeg, om het even wat, voerde mijn Voorgangster het uit, zolang het maar met schrijven te maken had: een oorkonde om uit te reiken aan de winnaar van een gateballwedstrijd van de bejaardenclub, een menukaart voor een Japans restaurant, of een cv voor een jongen uit de buurt die net was afgestudeerd, dat hij kon gebruiken bij zijn sollicitaties. Kort gezegd: ze was een manusje-van-alles op het gebied van woorden. Oppervlakkig gezien was ze niet meer dan de handelaar in schrijfwaren van het dorp.

Als laatste ververste ik het water bij de *brievengedenksteen*.

Je zou gemakkelijk kunnen denken dat het zomaar een steen is, maar voor de familie Amemiya is hij nog belangrijker dan Boedha zelf. Om precies te zijn: het is een graf voor brieven. Nu staan er rondom die steen irissen in volle pracht te bloeien.

Hiermee had ik al mijn taken voor de ochtend vervuld.

Nu had ik heel even wat vrije tijd, tot de Tsubaki-schrijfwarenwinkel om halftien openging. Vandaag ging ik op bezoek bij Barbara, want ik had een afspraak om na het ontbijt samen met haar thee te drinken.

Als ik terugkijk op het afgelopen halfjaar, dan heb ik me voor mijn doen heel erg uitgesloofd. Weliswaar had tante Sushiko na het overlijden van mijn Voorgangster het grootste deel van de nog niet afgehandelde zaken voor haar rekening genomen, maar er was desondanks ook een aantal lastige kwesties blijven liggen waarover ze niet in haar eentje kon beslissen en omdat ik naar het

buitenland was gevlucht, hadden de problemen zich hoog opgestapeld. Alsof ik de pikzwart verbrande laag die onder in een pan vastgekoekt zat er beetje bij beetje uit schraapte, had ik die problemen rustig een voor een opgelost. De aangebrande laag bestond voornamelijk uit kwesties inzake de erfenis en de rechten.

Voor mij, als twintiger, waren dat totaal onbelangrijke zaken. Maar omdat mijn Voorgangster als kind geadopteerd was door de familie Amemiya, gingen ze gepaard met allerlei gecompliceerde verwickelingen. Ik had de neiging om de hele boel op te pakken en in de vuilnisbak te gooien, maar toen ik bedacht dat ik dan door de omstanders zou worden uitgelachen, kreeg ik gek genoeg op het nippertje toch nog zin om me ermee bezig te houden.

Bovendien zou dit woonhuis als ik alles van de hand deed meteen met de grond gelijk gemaakt worden en zou er een flatgebouw of een parkeerterrein voor in de plaats komen. En dan zou deze camelia, waaraan ik zo gehecht was, gekapt worden.

Deze boom waarvan ik al van kinds af aan zo hield, wilde ik hoe dan ook eigenhandig beschermen.

Die middag werd ik wakker door het getingel van de winkelbel.

Ik was blijkbaar ongemerkt in slaap gevallen. Het geluid van de zachtjes neervallende regendruppels, die de bodem bevochtigden, was het best denkbare wiegelied. De afgelopen paar dagen regende het na de lunch elke dag.

Ik open altijd om halftien 's ochtends de winkel en ik eet om twaalf uur mijn lunch in de keuken achterin, terwijl ik een oogje op de winkel houd voor eventuele klanten. 's Ochtends drink ik warme thee en neem ik een stukje fruit, dus mijn middagmaal is een stevige maaltijd.

Vandaag waren er niet veel klanten geweest en daardoor was ik onbedoeld op de sofa in het woongedeelte weggedoezeld. Het was mijn bedoeling om even een dutje te doen, maar blijkbaar was ik in een diepe slaap geraakt. Nu er een halfjaar voorbij was sinds ik

hier was ingetrokken, voelde ik me zo thuis dat de spanning was weggezakt en de laatste tijd had ik merkwaardig veel slaap.

‘Is daar iemand?’

Er klonk opnieuw een vrouwenstem en ik liep op een holletje naar de winkel. Ik meende dat ik die stem eerder had gehoord, en toen ik zag wie het was werd dat bevestigd. Het was de eigenaresse van Uofuku, de viswinkel in de buurt.

‘Nee maar, Poppo-chan!’

Haar ogen lichtten op toen ze me zag.

‘Wanneer ben je teruggekomen?’ vroeg ze met haar opgewekte stem. In haar handen hield ze een stapel briefkaarten.

‘Afgelopen januari,’ antwoordde ik, waarna ze haar lange rok optilde en haar ene been achter het andere langs kruiste. Daarna maakte ze ondeugend een kokette buiging. Dat is waar ook, dat was zij ten voeten uit; haar gebaar riep hartverwarmende herinneringen bij me op. Als ik door mijn Voorgangster naar de viswinkel werd gestuurd om iets te kopen voor het avondeten, stopte deze vrouw me steevast iets zoets in de mond, een snoepje of chocolade of karintō of zoiets. Ze wist best dat mijn Voorgangster dat niet goed vond, maar ze drong ze mij expres op. Als klein meisje droomde ik er altijd van hoe heerlijk het zou zijn als zij mijn echte moeder was geweest.

Maar hoe was het mogelijk dat we elkaar het afgelopen halfjaar niet gezien hadden terwijl we bij elkaar in de buurt woonden? Dat vroeg ik me heel even af. Op dat moment zei ze glimlachend: ‘Mijn moeder is bedlegerig geworden. Ik ben een tijdje op Kyushu geweest. Zodoende waren we op verschillende tijden hier en zijn we elkaar misgelopen. Maar ik ben blij dat je er zo goed uitziet! Ik heb het er vaak met papa over gehad hoe het toch met je zou zijn.’

De ‘papa’ op wie de vrouw van de viswinkel doelde was haar echtgenoot. Hij was een aantal jaren geleden ernstig ziek geworden en inmiddels gestorven. Tante Sushiko had me dat tijdens mijn werkvakantie in Canada in een e-mail laten weten.

‘Wat ben ik blij je terug te zien. Er zijn zoveel mensen die zich elk jaar verheugen op onze jaarlijkse zomerwenskaarten om te horen hoe het met ons gaat, en ik zat me al af te vragen hoe ik dat dit jaar moest aanpakken, toen ik toevallig hoorde dat de Tsubakischrijfwarenwinkel weer open was. Ik dacht dat het misschien niet klopte en daarom kom ik zelf een kijkje nemen, en ik ben zo blij dat het waar blijkt te zijn!’

Onder het uitspreken van die opgewekte woorden overhandigde ze me de stapel briefkaarten. Het waren kaarten voor de zomer die je kon kopen bij het postkantoor, elk met een loterijnummer erop gedrukt.

Ze heeft zelf zeker geen lelijk handschrift. Ze schrijft karakters die als prachtige veren in de lucht zweven. Desondanks vroeg ze ons elk jaar om de kaarten voor haar te schrijven. De enige reden daarvoor was dat zij en mijn Voorgangster elkaar goed kenden.

‘Graag op dezelfde manier als altijd.’

‘Oké, ik zal ervoor zorgen.’

Daarmee was de zaak geregeld.

Ze bleef nog even staan praten en ging toen naar huis.

Haar veel gedragen schort met het bloemetjespatroon, haar witte enkelsokjes, de nogal fors uitgevallen haarspeld waarmee ze haar pony in bedwang hield, alles riep herinneringen bij me op. Blijkbaar liet ze tegenwoordig de viswinkel over aan haar zoon en schoondochter en vermaakte ze zich met het zorgen voor haar kleinkinderen. Ze had drie kinderen, maar misschien omdat het allemaal jongens waren behandelde ze mij toen ik klein was als haar dochter.

Ik bladerde door de kalender van dit jaar en markeerde met een roze stift de eerste dag van de zomerhitte volgens de oude maankalender, en de eerste dag van de herfst. Vóór die eerste dag worden de wensen voor het regenseizoen verstuurd, en vóór de laatste die voor het zomerseizoen. Daarna volgen de wensen voor het naseizoen. Voor mij betekende dat voor het eerst in lange tijd weer een grote hoeveelheid schrijfwerk.

Nadat ik de slaap van mijn gezicht gewassen had, begon ik meteen aan de voorbereidingen.

Eerst maakte ik het ontwerp voor de achterkant met behulp van een stempel in de vorm van een vis, die ik al jarenlang gebruik. De achterkant maken is een simpel werkje dat ik kan doen terwijl ik op de winkel pas. Onze winkel maakt al jaren, zelfs wel tientallen jaren, de wenskaarten voor het zomerseizoen voor de viswinkel. De tekst is heel eenvoudig, maar alleen al door de grote hoeveelheid kaarten mag ik die taak niet onderschatten. De verschillende benodigdheden die we er jaar in, jaar uit voor gebruikten zijn allemaal nog door mijn Voorgangster gesorteerd en opgeborgen in een kistje. Omdat we al zo'n lange relatie hadden, was het niet nodig om alle details te verifiëren en wisten we ook zonder overleg wat voor een kaart er bij de viswinkel paste.

Het probleem zit hem in de voorkant. De voorkant is voor iedere kaart anders, dus dat is geen gewone routineklus.

Op een lege maag heb ik niet genoeg kracht in mijn hand om het penseel vast te houden, dus na sluitingstijd ging ik eerst wat eten.

's Avonds eet ik vrijwel altijd buiten de deur. Daardoor stijgen mijn uitgaven voor voedsel volgens de Wet van Engel wel, maar ik heb hoe dan ook geen zin om elke avond voor mezelf een eenpersoonsmaaltijd klaar te maken. Gelukkig is Kamakura een toeristisch oord met veel restaurants en is er geen gebrek aan keuzemogelijkheden. Nadat ik me, voor de eerste keer dit jaar, te goed had gedaan aan *hiyashi chūka* – koude noedels met allerlei in reepjes gesneden ingrediënten erop – maakte ik een kleine omweg langs de Kamakuragū. Ik was er weliswaar aan gewend om als vrouw alleen over straat te gaan, maar de wegen in Kamakura waren 's avonds behoorlijk donker. Vooral in het binnenland waren er maar weinig lantaarnpalen en hoewel het nog geen acht uur was, was het er pikdonker. Om mijn angst te overwinnen liet ik mijn geta opzettelijk over de grond klepperen. De regen was tegen

de avond opgehouden, maar zo aan de wolken te zien kon het elk moment opnieuw losbarsten. De iets verderop gelegen Tsurugaoka Hachimangū is gewijd aan Minamoto no Yoritomo, de stichter van het Kamakura-shogunaat, maar deze Kamakuragū dient juist als tempel voor de man die een einde maakte aan dat shogunaat. Achter het heiligdom bevindt zich de grot waar prins Morinaga, wiens geest hier wordt aanbeden, gevangengehouden werd; tegen betaling kun je er nog altijd naar binnen.

Dus ook al geeft het me een vaag schuldgevoel om zowel bij de Tsurugaoka Hachimangū als bij de Kamakuragū te bidden, ik wil niet een van beide voortrekken, daarom legde ik zoals altijd mijn handpalmen tegen elkaar. Bovenaan de trap troont een enorme leeuwenkop, een *shishigashira*, verlicht door schijnwerpers.

Thuisgekomen nam ik eerst een douche om me op te frissen en daarna pakte ik mijn schrijfkistje uit de hoek van de inbouwkast waar het normaal gesproken staat en haalde langzaam het deksel eraf. Ik heb het gekregen van mijn Voorgangster en het is gemaakt van annapaulownahout. Er zit een complete set in van penselen en kalligrafiepenningen en alle gereedschappen die nodig zijn voor het werk van publiek schrijver.

Op het deksel staat een afbeelding van een duif, ingelegd in parelmoer. Mijn Voorgangster had het kistje speciaal besteld bij een ambachtsman uit Kyoto, maar de edelsteentjes die het oog van de duif vormden waren verdwenen, en de staartveren waren achteloos vastgemaakt met plakband. Voor mij was het een akelige herinnering aan het verleden.

De eerste woorden die ik geleerd had en die ik nooit zou vergeten waren die van het *Iroha*-gedicht, een gedicht waarin alle fonetische tekens van het Japanse schrift precies één keer voorkomen.

Ik kon het toen ik anderhalf jaar oud was al foutloos van buiten opzeggen, vanaf de eerste *i-ro-ha-ni-ho-he-to* tot en met de laatste *-n*. Op mijn derde kon ik alle lettergrepen schrijven in *hiragana*, en ik herinner me dat ik ze zo rond de leeftijd van vierenhalf in ka-

takana kon schrijven. Dat was geheel te danken aan de toewijding van mijn Voorgangster, die ze er bij me ingehamerd had.

Op mijn zesde hield ik voor het eerst een penseel vast. Omdat men geloofde dat een kind de meeste vooruitgang boekte als het begon te oefenen op de zesde dag van de zesde maand als het zes jaar oud was, kreeg ik toen voor het eerst mijn eigen kalligrafiepenseel. Het was gemaakt van mijn eigen babyhaar. Ik herinner het me nog als de dag van gisteren.

Na de lunch op school ging ik naar huis, waar mijn Voorgangster me opwachtte met een paar nieuwe kousen. Het waren heel gewone kniekousen, met alleen op kuithoogte aan de zijkant een figuurtje van een konijn. Nadat ik ze aangetrokken had, zei mijn Voorgangster heel beheerst: 'Hatoko, ga hier zitten.'

Ze keek gewoon streng.

Onder haar toeziend oog spreidde ik mijn vilten onderlegger uit op het lage tafeltje en bedekte die met een vel rijstpapier, met bovenaan een rechthoekig gewicht erop om ervoor te zorgen dat het niet zou verschuiven. Die serie handelingen verrichtte ik helemaal zelf, zoals ik het van mijn Voorgangster had geleerd. Vóór mij lagen een inktsteen, een inktstaaf, een penseel en papier netjes op een rij. Dit werden de 'vier traditionele schatten van de studeerkamer' genoemd.

Terwijl ik luisterde naar de instructies van mijn Voorgangster probeerde ik wanhopig mijn gevoel van ongeduld te onderdrukken. Ik was waarschijnlijk heel opgewonden, want ik voelde zelfs niet dat mijn voeten tintelden.

Eindelijk kwam het moment dat ik inkt kon gaan maken. Met de waterdruppelaar druppelde ik water op het schuurvlak van de inktsteen. Zelf inkt maken! Dit was het moment waarop ik had gewacht. Ik hield van het koele gevoel van de inktsteen tussen mijn vingers. Dit had ik altijd al willen proberen.

Tot die tijd had mijn Voorgangster me nooit toestemming gegeven aan haar spullen te komen. Een keer toen ze ontdekte dat ik

met een penseel zat te spelen en ermee onder mijn oksels kietelde, sloot ze me op in de berging. Soms kreeg ik zelfs niets te eten. Maar hoe vaker ze zei dat ik uit de buurt moest blijven, hoe meer ik er naar verlangde en hoe meer ik ze wilde aanraken.

Het meest was ik nog gefascineerd door de inkt. Hoe zou het smaken als ik die zwarte staaf in mijn mond stak? Ik wist zeker dat hij lekkerder was dan chocolade of snoep. Daar was ik absoluut van overtuigd. Ik was dol op de vage, onbeschrijflijke, geheimzinnig aandoende geur die zich verspreidde als mijn Voorgangster inkt aan het maken was.

Dus toen ik zes jaar oud was beleefde ik op deze zesde juni het kalligrafiedebuut waarnaar ik zo had uitgekeken. Maar hoewel ik er zo naar had verlangd om inkt te maken kon ik er niks van, zodat mijn Voorgangster me genadeloos op mijn donder gaf.

De uiterst eenvoudige handeling van het wrijven van de inktstaaf en het verzamelen van de inkt in de uitholling van de steen was voor mij als zesjarige niet te doen. Als ik het snel wilde doen of als ik de staaf schuin vasthield, werd ik meteen door mijn Voorgangster op de vingers getikt. Ik kreeg geen enkele kans om de staaf in mijn mond te steken om erachter te komen hoe hij smaakte.

Die dag mocht ik alleen maar de hele tijd rondjes tekenen op het papier. Ik moest oefenen door eindeloos de letter ‘no’ – ㇏ – in een spiraal onder elkaar te schrijven. Als mijn Voorgangster mijn rechterhand ondersteunde ging het heel gemakkelijk, maar als ik het alleen moest doen bogen de lijnen af naar rechts en naar links en gingen ze alle kanten op, en qua dikte leken ze de ene keer op een worm en dan weer op een slang, en een enkele keer leken ze wel op een krokodil die zijn buik hadolgevreten. Kortom, er zat geen enkele regelmaat in.

‘Hou je kwast niet zo scheef, je moet hem rechtop houden.’

‘Til je elleboog op.’

‘Kijk niet opzij.’

‘Ga rechtop zitten.’

‘Denk aan je ademhaling.’

Hoe meer ik probeerde op al die dingen tegelijk te letten, hoe meer mijn lichaam naar één kant overhelde, mijn ademhaling onregelmatig werd en mijn actie ongecoördineerd. Op het papier dat voor mij lag verschenen alleen maar miserebele rondjes. En het begon me ook steeds meer de keel uit te hangen dat ik alsmaar dezelfde handelingen moest herhalen. Tenslotte zat ik nog maar in groep drie van de basisschool.

Het resultaat was dat 6 juni niet de dag werd waarop ik aan een veelbelovende kalligrafiecarrière begon. Desondanks ging ik daarna door met oefenen om te voldoen aan de verwachtingen van mijn Voorgangster.

Toen ik de spiralen met de letter 〇 met de wijzers van de klok mee achter elkaar allemaal even groot kon schrijven, moest ik op dezelfde manier lussen oefenen die tegen de klok in gingen.

Op doordeweekse dagen was het na het avondeten tijd voor de kalligrafieles. Tot en met groep vier nam dat een uur in beslag, tot en met groep zes anderhalf uur en tot en met groep acht twee uur. En al die tijd zat mijn Voorgangster naast mij om instructies te geven.

Van de spiralen tegen de klok in wist ik in het begin niet hoe ik ze op papier moest krijgen, maar ook die leerde ik geleidelijk aan vloeiend en uitgebalanceerd schrijven, met lijnen van dezelfde grootte en dikte.

Hiragana bestaan uit gebogen lijnen. Volgens mijn Voorgangster vormde deze training het fundamenteelste fundament voor het leren schrijven van mooie letters.

Mijn inspanningen wierpen hun vruchten af en ik merkte al snel dat ik zelfs met mijn ogen dicht moeiteloos mooie, ononderbroken spiralen kon tekenen.

Toen ik geslaagd was voor het rondjes tekenen, moest ik vervolgens intensief oefenen om de hiraganatekens i (い) ro (ろ) ha (は)

ni (に) ho (ほ) he (へ) en to (と) een voor een perfect te leren schrijven. Het lukte me om ze onder de knie te krijgen door met behulp van mijn fantasie bepaalde beelden op te roepen.

De い werd gevormd door twee dik bevriende kinderen, die tegenover elkaar in een veld samen gezellig zaten te praten.

In de ズ zag ik een zwaan die elegant over een meer dreef.

De れ schreef ik als een vliegtuig dat eerst landt op een landingsbaan en daarna weer opstijgt om in de lucht een acrobatische show op te voeren.

In het begin trok ik voorbeelden over die mijn Voorgangster had getekend, daarna keek ik naar de voorbeelden terwijl ik ze natekende en ten slotte schreef ik ze zonder te kijken uit het hoofd op. Pas als ik van mijn Voorgangster voor een letter een voldoende had gekregen kon ik verdergaan met de volgende.

Elke letter had zijn eigen achtergrond en oorsprong. Voor een basisschoolleerling zoals ik was het moeilijk om die te begrijpen, maar soms kon ik de juiste vorm onthouden doordat ik het Chinese karakter kende waarvan de letter was afgeleid.

Als voorbeeld gebruikte ik toen de Kōyagire Daisanshu, waarvan wordt aangenomen dat het het oudste bewaard gebleven manuscript is van de dichtbundel Kokinshū. Omdat je volgens mijn Voorgangster alleen al door naar mooie dingen te kijken vorderingen kon maken, zat ik in plaats van kinderboeken de hele dag dat boek te bekijken.

Ook al had ik geen idee wat de betekenis was van de letters die geschreven waren door de grote dichter Ki no Tsurayuki, ik vond ze mooi en onheilspellend. Al die in elkaar overlopende letters kwamen mij voor als de kimono's van de jūnihitoe die een voor een werden uitgetrokken.

Ik denk dat ik er een jaar of twee over gedaan heb om alle letters van het hiragana- en het katakana-schrift goed te leren schrijven. Toen ik acht was, begon ik vanaf de zomervakantie in alle ernst met het oefenen van de Chinese karakters, de kanji. Tijdens lange

vakanties werd de ijver van mijn Voorgangster nog groter. Ik had geen tijd om met vriendinnen naar het zwembad te gaan of samen een ijsje te gaan eten. Daarom had ik ook niemand die ik met trots ‘mijn beste vriendin’ kon noemen. In de klas was ik, denk ik, somber en onopvallend, iemand die geen indruk maakte.

De eerste kanji die ik leerde was 永, het karakter voor ‘eeuwigheid’. Daarna oefende ik net zo lang tot ik de karakters voor lente, zomer, herfst en winter, 春夏秋冬, en die van mijn eigen naam, Amemiya Hatoko, goed kon schrijven.

In tegenstelling tot het beperkte aantal hiragana- en katakanatekens, is het aantal kanji ongelimiteerd. Het leek wel een reis zonder eindbestemming, die eindeloos voortduurde. Bovendien had je te maken met drie schrijfstijlen: *kaisho*, oftewel standaard blok-letterachtig schrift, *gyōsho*, lopend cursief schrift en *sōsho*, grasschrift, waarbij de letters vrijwel allemaal aan elkaar geschreven worden. Afhankelijk van de stijl veranderde ook de volgorde van de penseelstreken, dus ik moest een onbegrensde hoeveelheid dingen uit het hoofd leren.

Zo was mijn hele basisschooltijd gewijd aan kalligrafieoefeningen.

Als ik er nu aan terugdenk, kan ik me niets herinneren waaraan ik plezier beleefde. Omdat mijn Voorgangster altijd zat te zeuren dat ik na één rustdag drie dagen nodig had om weer op hetzelfde niveau te komen, nam ik zelfs bij schoolkampen en op schoolreises een penseelpen mee om er stiekem mee te oefenen als de leraars niet keken. Ik dacht dat dit vanzelfsprekend was en het kwam geen moment bij me op om daaraan te twijfelen.

In gedachten nog bij die periode ging ik rechtop zitten en begon met het bereiden van de inkt.

Het overkwam me nu niet meer dat er te veel water over de inktsteen liep. En ook de slechte gewoonte om de staaf scheef te houden had ik achter me gelaten. Ze zeggen dat er iets rustgevends uitgaat van het maken van inkt, en ik voelde voor het eerst in lange

tijd in mijn hele lijf een innerlijke rust.

Dat wil niet zeggen dat ik slaap kreeg. Mijn bewustzijn verdween langzaam, achterwaarts, naar een duistere, onpeilbare diepte. Ik raakte bijna in een toestand van extase.

Ik probeerde even uit of de inkt de juiste dikte had en begon daarna de adressen te schrijven op de voorkant van de briefkaarten. Dat de naam van de geadresseerde op een brief foutloos geschreven moest zijn was de eerste regel die ik van mijn Voorgangster had geleerd.

Zo vaak als ze de kans had, herhaalde ze dat het adres het gezicht van de brief was. Dat maakte het nog belangrijker om het met veel zorg, mooi en duidelijk leesbaar op te schrijven.

Bij elk adres op elke kaart bepaalde ik zorgvuldig waar ik de naam van de geadresseerde moest zetten zodat hij precies in het midden kwam te staan.

Mijn Voorgangster was een groot voorstander van een mooi handschrift en bleef zich daar tot haar dood voor inzetten. Maar anderzijds bleef ze altijd waarschuwen tegen zelfvoldaanheid.

‘Ook al ben je nog zo’n getalenteerd kalligraaf, als niemand de karakters die je geschreven hebt kan lezen, dan schiet je je doel voorbij en dat is dom.’

Daar bleef ze altijd op hameren. Hoe esthetisch je letters er ook uitzagen, dat betekende niets als de ontvanger ze niet kon ontcijferen. Hoewel mijn Voorgangster soms wel oefende in het grasschrift, gebruikte ze het vrijwel nooit voor haar werk als publiek schrijver.

Het belangrijkste was duidelijkheid en beknoptheid, het was er sinds mijn jonge jaren bij me ingehamerd dat een publiek schrijver iets anders is dan een kalligraaf. Dus ik deed mijn best om vooral de voorkant goed leesbaar te schrijven met de duidelijke kaishotechniek zoals ik van mijn Voorgangster geleerd had, zodat hij voor welke postbode dan ook goed leesbaar was.

Verder was het de gewoonte van mijn Voorgangster om getal-

len altijd in Arabische cijfers te schrijven om fouten te vermijden.

Ik had bijna een week nodig om de zomerwenskaarten te schrijven voor de vrouw van de viswinkel. Gelukkig had ik me op niet één kaart verschreven.

Ondertussen was de maand juni bijna voorbij. De regentijd duurde dit jaar maar kort, het leek erop dat hij bijna afgelopen was.

Ieder jaar wordt op 30 juni het Grote Zuiveringsritueel gehouden bij de Hachimantempel.

Ik ging 's middags een beetje aan de vroege kant op pad en liep via een omweg in de richting van de tempel. Mijn winkel was op zaterdagmiddag en op zon- en feestdagen gesloten, dus niets bellette me om vandaag de deur uit te gaan.

Het was mijn bedoeling om een nieuwe oharaisan te gaan kopen.

Een oharaisan is een rond decoratief voorwerp dat je in Kamakura vaak bij de voordeur van een huis ziet hangen. Het is gemaakt van een gevlochten koord waarvan de uiteinden aan elkaar geknoopt zijn. Twee keer per jaar, bij het zuiveringsritueel, kun je het vervangen door een nieuw exemplaar.

De oharaisan die bij de Nagoshi no Harae, het zuiveringsritueel op 30 juni, worden uitgedeeld, zijn versierd met zigzagrepen blauw papier, en bij de Toshikoshi no Harae, het ritueel op 31 december, wordt rood papier gebruikt. Bij mijn winkeltje hing nog het oude exemplaar van vorig jaar.

Ik was beslist niet heel erg gelovig; alleen in het geval van de oharaisan was ik ervan overtuigd dat ik deze gewoonte in ere moest houden. En al had ze het nog zo druk met haar werk, ook mijn Voorgangster had stevast twee keer per jaar het zuiveringsritueel bezocht.

Snel betaalde ik de drieduizend yen – als offerande voor de nieuwe rijstooft – en ik ontving een nieuwe oharaisan. Ik was precies op tijd om de plechtigheid van de Grote Zuivering bij te wonen.

Op het moment dat ik onder de *chinowa* door liep, de prachtige van Japans bloedgras gemaakte cirkel, voelde ik heel duidelijk dat de zomer was begonnen. De hemel had een stralende gloed en het leek alsof hij dieper blauw was.

Voor mijn gevoel begint in Kamakura het jaar in de zomer. Ver boven de *chinowa*, hoog boven in de lucht, vlogen twee haviken majestueus in het rond.

Nadat ik drie keer, eerst naar links en dan naar rechts, door de *chinowa* was gelopen, op zo'n manier dat ik een acht beschreef, dronk ik de sake die me door een *miko* aangeboden werd en ik voelde dat mijn geest zich zachtjes bevrijdde van alle spanning. Het blauw van de hemel werd nog dieper. Ik had het gevoel dat ik werd omsloten door de blauwe lucht.

Lichtelijk aangeschoten liep ik met onzekere passen naar huis en ik hing meteen bij de voordeur de splinternieuwe *oharaisan* op. Hiermee kon ik eindelijk met een fris gemoed de zomer verwelkomen.

Er was niemand in de buurt, dus ik fluisterde zachtjes: 'Gelukkig nieuwjaar.' Ik weet niet of het door mijn stem kwam, maar op dat moment blies er een warme windvlaag langs me heen en de blauwe repen papier begonnen vrolijk te wapperen.

De volgende dag klonk het gezoem van de cicaden, alsof ze wilden bewijzen dat de zomer was begonnen.

Het was vreemd dat ze daarmee begonnen zodra de kalender werd omgeslagen naar juli, terwijl ze de dag daarvoor nog niet te horen waren. Het leek erop dat de regentijd dit jaar snel afgelopen was en dat de zomer nu zowel in naam als in werkelijkheid echt begonnen was.

Eerlijk gezegd is de zomer voor de winkel een slappe periode, waarin niet alleen ik, maar ook Kamakura weinig bezoekers krijgt. Ook al is het druk in de buurt van het station, de meeste mensen gaan naar het strand in de buurt van Yuigahama en Zaimokuza.

Bij de Meigetsu-in, de tempel in het noordelijk deel van Kama-

kura die beroemd is om de hortensia's, worden in juli alle bloemen afgeknipt, zodat het er voor dagjesmensen minder aantrekkelijk uitziet. Bovendien is het in Kamakura in de zomer ontzettend heet, zodat toeristen waarschijnlijk weinig lust hebben om op bezoek te komen.

Omdat het in de winkel rustig was, gebruikte ik mijn energie voor het opruimen van mijn huis. Tante Sushiko had weliswaar wat opgeruimd, maar verspreid door het hele huis lagen nog spullen die mijn Voorgangster had achtergelaten.

Als het waardevolle voorwerpen waren geweest had ik een antiquair kunnen laten komen om ze op te halen, maar de erfstukken van mijn Voorgangster hadden geen historische waarde. Veel ervan waren waardeloze papieren. Er waren zelfs vellen papier bij met kalligrafie die ik misschien wel zelf gemaakt had. Ik raapte ze een voor een bij elkaar en stopte ze in een vuilniszak. Als er op zeldzame momenten een klant kwam, dan kon hij door middel van de bel die op de toonbank stond zijn aanwezigheid kenbaar maken.

De openingstijden van de winkel zijn van halftien 's morgens tot zonsondergang, en net toen het begon te schemeren en ik van plan was om de deur op slot te doen klonk het bescheiden geluid van de bel.

Ik holde zo snel ik kon naar de winkel en daar stond een echte deftige dame uit Kamakura van achter in de zestig. Maar ze kwam me niet bekend voor.

Ze was klein van postuur en droeg een donkerblauwe jurk met witte stippen en vlindermouwen, en de parasol die ze bij zich droeg had hetzelfde polkadotpatroon als haar jurk. Ze had een chique strooien hoed op met een bloemcorsage en ze droeg handschoenen van wit kant. Ze leek precies op een fles Calpis.

Ik begon haar welkom te heten, maar madam Calpis viel meteen met de deur in huis: 'Ze zeggen dat Gonnosuke-san van de familie Sunada vanmorgen is overleden.'